
Anmeldelser

Please, please me – socialanalytikerens Sade-konstruktion

Lars-Henrik Schmidt: *Libertinerens natur – Sade som anledning*, Modtryk 1994, 156 sider, kr. 150,-.

*

Teserne i Lars-Henrik Schmidts bog *Libertinerens natur* (1994) er formentlig for længst kendte i universitære miljøer. Sådan er det, når en bog – vanen tro – står til 'anmeldelse' to år efter sin udgivelse. Skal *Slagmark* derfor leve op til sit navn, må jeg forsøge at skridte op til slag, der forhåbentligt ikke har stået andre steder tidligere.

I fokus for Schmidts bog står Sades tekster, selvom han ikke interesserer sig for skellet mellem forfatter (Sade), implicit fortæller, eksplicit(te) fortæller(e) og fortalte personer, der normalt udgør minimale elementer for en analyse af udsigelses- og udsagnsniveau i en litterær tekst. I hans "*interpreterende konstruktion, som samtidigt er en konstruerende interpretation*" (s.9) er det nemlig "uvedkommende om det [som teksterne siger] er en maske for Sade, om positionen modsiges andre steder, i andre arrangementer etc." (s.11). Lad os læse Schmidts teser på samme præmisser, dvs. ud fra en interpreterende konstruktion uden hensyntagen til, hvad han ellers kan mene, hvem han nu ér, og hvad han ellers har skrevet. Først en introduktion af hans teser: "Som filosof er Sade også emancipationsteoretiker; han vil imidlertid ikke kun fri sig fra den anden – han vil også betjene sig af den

anden. Han er *libertiner*; det er hans natur, vi skal interessere os for..." (s.13).

Denne interesse udfoldes over tre etaper, hvor den første består i at vise, at Sades (libertinerens) natur er forskudt til fysiologi eller sanselighed. Anden etape handler om en forskydning af nydelsen fra den andens smerte (offerets) til den enes (libertinerens) lyst, og tredje etape vedrører en forskydning fra de forbud, som libertineren overskrider i sin jagt på den andens smerte og tilintetgørelse, til afståelse af kannibalisme. Libertineren kan overskride alle sociale forbud, men må afstå fra kannibalisme.

Hovedærindet for Schmidt er at vise, at kannibalisme, også kaldet antropofagi, er udelukket, umulig i det sociale, eftersom udelukkelsen af afståelsen fra at æde den anden, vil ophæve det sociale. Alle rigtige mennesker må, i Schmidts Sade-tekst, begå incest og mord for at blive til mennesker, men det tredje kulturbærende forbud, som Freud rubricerede ved siden af incest og mord, nemlig kannibalisme, falder ikke Sade ind. "Denne overskridelse kan end ikke en marquis de Sade – den mest asociale af alle asociale – lade sine helte foretage" (s.61). Her er Sades grænser: "Den ultimative reduktion af det andet menneske til rent naturprodukt, ren materialitet, kan han ikke foretage, thi det ville være (...) at ofre den sublime dimension, nemlig smertens mulighed" (ibid.).

Den umulige reduktion af den anden 'til rent naturprodukt' understreges af forholdet til den anden. Dette forhold er selve det sociale eksistensbetingelse. Vores lyst, nydelse, kærlighed, begær og behov går vejen

Anmeldelser

over den anden – sådanne passioner er nødvendigvis formidlet via den anden. Involvement af den anden indbefatter ikke blot det formidlingsaspekt, men også at man forholder til, hvordan den anden forholder sig til en selv som en anden. Sades libertinere tilsidesætter formidlingsaspektet, og de interesserer sig ikke for denne konkrete anden, når sidstnævnte ikke længere kan udvise smerte eller optræde som offer for overskridelsen. Det er derimod den konkrete anden, som Schmidt vil bevare i live med sin afståelse fra kannibalisme. "Det er først, hvis man fortærer den anden og dermed reducerer vedkommende til en selv, at man opløser det sociale" (s.110). Dette er hans hovedtese i min interpreterende konstruktion – men holder den og hvordan skal vi forstå formidlingsforholdet mellem mig og den anden? I Schmidts tekst fremtræder det overvejende som en narcissistisk spejlingsrelation fremdeles formidlet over begæret: "Mit begær er den andens begær, eller man begærer sig selv som den anden. Jeg begærer, at den anden skal begære mig" (s.20).

Det sociale bliver således indsat i et uendeligt spejlkabinet, hvor jegets syn, behov, lyster osv. ikke blot fordrer den andens eksistens, syn, behov, lyster osv., men også at den anden forholder sig til mig, som var jeg en anden. Dette viser sig i en tredjehed, der imidlertid også er narcissistisk. Socialanalytikerens specielle opgave består da i at holde vores formidlet op for vores syn og at påvise, at vores nydelse af den anden, forudsætter den andens vedvarende eksistens og tredjeheden. Derfor fører nydelsen ikke til den andens smerte og tilintetgørelse som

hos Sade, men til, at vi må erkende, at nydelsen er nydelsen af den anden og dét, at den anden nyder. "Sadismen som generaliseret betjening er da i lyset heraf karakteriseret ved, at den reducerer den anden dimension [at den anden nyder] til den første [nydelsen af den anden]" (s.90). Der er ikke umiddelbart tale om en entydig kristen næstekærlighed, hvis hulhed Sades litterære univers på eminent vis betoner, men en gensidig narcissisme, hvor de to partnere kan blive til ét i deres nydende tredjeheds forhold til hinanden eller i forhold et ydre nydelsesobjekt, f.eks. mad: "Hvis man spiser den anden kan man ikke spise sammen med den anden; den man deler med, kan man ikke dele" (s.97).

Eller udtrykt anderledes: den empiriske anden, som er Schmidts omdrejningspunkt, kan kun bekræfte min tredjehed, mig som en anden set fra dens andens synsvinkel, hvis jeg ikke tilintetgør den anden, hvilket for i øvrigt skulle definere kærlighed, omsorg. Men er dette alligevel ikke en speciel socialanalytisk forvaltning af den kristne næstekærlighed, der siger, at jeg skal elske min næste som mig selv? Et påbud, der måske er det mest brutale påbud, der overhovedet eksisterer. Hvorfor skal jeg elske næsten som mig selv? Hvad nu hvis den anden har et andet køn? Eller hvis jeg finder den anden vederstyggelig og ond? Hvorfor skal jeg pålægge mig selv en omsorg og en (begrænset) nydelse i forhold til den anden?

Schmidts argumenter drejer sig om den empiriske anden, men pointen må være, at det ikke er den konkrete anden, vi taler om, hvis kærlighed og fredelig sameksistens

Anmeldelser

skal have nogen etisk og social betydning. Vi kan sagtens æde den empiriske anden, nyde dennes smerte, men ikke tilintetgøre den anden som sådan, hvad enten vi forsøger det i den altomfattende overskridelse (Sade) eller i kannibalismen (Schmidt), eftersom vores sociale tilværelse forudsætter den andens eksistens som sådan. Sikringen af den andens eksistens beror således ikke på, om vi eventuelt overskrider den konkrete andens grænser eller fortærer denne, men på en symbolsk sammenhæng, der bygger på et minimum af relationer i et socialt fællesskab. En sådan symbolsk sammenhæng betones af sprogligt formulerede forbud, som Freud betonede nødvendigheden af, men eksisterer også i andre sprogligt bårne identiteter og kontekster (f.eks. egennavne, grammatikker, mytiske referencer, paradigmatisk koder osv.).

Pudsigt nok er det også en pointe, der ligger lige for i vores interpreterende konstruktion af Schmidts tekst, der betragter afstanden til kannibalismen som den uomgængelige forudsætning for det sociale eksistens. Hvor Schmidt ser Sades grænser (afståelse af kannibalisme) som det sociale forudsætninger, kan man nemlig omvendt se kannibalismen i et symbolsk perspektiv, der er med til at sikre det sociale sammenhold. Schmidt 'fortærer' således sin Sade-tekst-krop og sender resterne heraf på "alderdomshjem" (s.156). Hans 'kannibalisme' viser, at det sociale forudsætter 'fortæringen' af den anden i en kærlig og/eller sorgfuld gentilegelse. Den, man 'fortærer', nærer man nemlig nødvendigvis en form for kærlighed til. Det er samtidig de symbolske aspekter for-

bundet hermed, der sikrer os respekten for den anden og den andens eksistens. Det skal forstås som, at vi symbolsk tilintetgøre en (konkret) anden, hvilket er med til at fremme kærligheden til den sociale anden (den anden som sådan). Kannibalismen skal ligesom faderdrabet, som Freud har vist det i sine 'antropologiske' betragtninger, primært betragtes i dens symbolske eller mytiske dimensioner, der giver figurligt liv til det i sproget tilintetgjorte.

Kannibalismen adskiller sig i øvrigt ikke nødvendigvis fra drabet og incesten, eftersom disse også i deres yderste konsekvens vil tilintetgøre den sociale anden. Umuligheden af at dræbe eller fortære den sociale anden og den symbolske kærlighed, der optræder som en reaktion på umuligheden, sikrer derimod en gensidig fredelig sameksistens, der ikke er ophængt på den narcissistiske kærlighed til den empiriske anden, som socialanalytikeren mener, holder det sociale sammen.

'Den man deler med, kan man ikke dele' – anfører Schmidt Hertil kan der indvendes: jo, det kan man i symbolsk henseende, og den symbolske fortæring er måske en af de væsentligste forudsætninger for, at vi kan føle kærlighed til en konkret anden. Også i konkret forstand er det i øvrigt muligt. Jeg og min kæreste kan godt æde hendes hånd, hvis det falder os ind, og begge få en nydelse ud af det. Spørgsmålet er udelukkende, hvor langt vi går i den konkrete fortæring af hendes krop. Der findes også masochister, der ønsker at blive maltrakterede ud over døden. Pointen må være, at udelukkelsen af kannibalismen og forbudene sikrer eksisten-

Anmeldelser

sen af den sociale anden. Det er den symbolske virkelighed, der holder sammen på det sociale, ikke min kærlighed, mit had eller min fortærende lyster til den konkrete anden.

Schmidt sender, som anført, Sade på alderdomshjem: "...tiden sætter Sade på pension" (s.156). Men jeg vil mene, at Sades ræsonnementer omkring overskridelsen i højere grad end Schmidts insisteren på afstanden til kannibalismen understreger umuligheden af at tilintetgøre den symbolske sammenhæng, der sikrer det sociale. Sade viser, at det (desværre) godt kan lade sig gøre nydende at tilintetgøre den konkrete anden, uden at det sociale falder fra hinanden, mens Schmidt mener, at vi må holde os tilbage fra at fortære den konkrete anden, hvis det sociale skal holde sammen. Sade viser endvidere på original vis, at det sociale ikke er holdt sammen af de narcissistiske spejlingseffekter eller kristne dyder, mens Schmidt vil revidere de gamle kristne værdier, som han kun finder sikret i afstanden til kannibalisme, der sikrer den narcissistisk formede nydelse.

Nydelsen kan måske ikke reduceres til at være bestemt af den andens nydelse med mig selv, selvom Schmidt som belæg herfor rejser spørgsmålet, om jeg kan nyde, "...at en anden giver min kæreste nydelse? Vi kender intuitivt svaret på det problematiserende spørgsmål: Når en anden bevirker min kæreste nydelse er det ikke min nydelse!" (s.90). Hvorfor ikke? Der er mange, der nyder at se deres kæreste nyde med en anden end dem selv i en seksuel sammenhæng. Vores nydelse er ikke begrænset til, at den

anden nyder med os selv. Hvorfor skulle jeg i øvrigt ikke kunne nyde at se min kæreste optræde på den Kongelige Ballet, mens det øvrige publikum i salen nydende ser på? Hvorfor skal min kæreste ikke have lov til at have en verbal nydelse, når hun holder en engageret forelæsning på universitetet, som hendes studerende nydende konsumerer? Hvorfor skal vores nydelse i sproget være forbeholdt den anden, som vi nyder med i den seksuelle leg beregnet på to? Hvordan kan det ydermere være, at kristne mystikere kan nyde at fortære Guds krop, f.eks. ved at spise spedalske hudaffald, når nydelsen, ifølge Schmidt, går vejen over den anden, næsten eller min kæreste?

Sade understreger, at nydelsen også eksisterer i sproget. Sades nydende 'galskab' bestod netop i at skrive, mens nydelsen i handling uvægerlig løber ind i symbolske eller konkrete grænser, så snart den igangsættes. Det er dog fortsat ikke den anden, der sætter disse grænser, men det sociale symbolicitet. Faderdrabet, fadertotemet, moderincesten, den urørlige moderfigur og det elskede kannibalistiske offer er derfor ikke konkrete figurer, som vi møder hver dag, men forestillingerne herom optegner symbolske grænser, der sætter den sociale sammenhæng. Det er også tilfældet, selvom faderdrabet, incesten eller seriemorderens kannibalistiske akter eller tider optræder som en vederstyggelig realitet.

Men så længe vi, ifølge Schmidt, afstår fra kannibalisme, kan vi frit nyde den anden. Incesten er således en oplagt mulighed – for hvorfor skulle jeg ikke nyde min moder, der nyder min nydelse, og som betragter

Anmeldelser

mig som den anden? Afstanden til kannibalismen udelukker altså ikke incest, men fastholder derimod myten om det hele objekt (moderfiguren, den anden, kæresten) som garantien for, at det sociale holdes sammen, og som en sikring af den andens nydelse. I horisonten herfor ligger altså bevarelsen af det oprindelige nydelsesobjekt, incestobjektet: "Man kan overskride de kulturelle forbud og de kulturelle forskrifter, men ikke det sociale bånd, som vi finder i gemenheden og dermed også i den simultane nydelse" (s. 154-55). Den simultane nydelse mellem moder og barn? Men hvad nu, hvis moderens (symbolske) død, den radikale adskillelse fra hendes krop, er forudsætningen for barnets (symbolske) liv? Hvad nu, hvis barnet kun får liv, hvis moderen giver afkald på en del af sig selv, nemlig barnet, som det var før fødslen og på den symbiose, der hurtigt kan rejse sig med livsvarige og fatale konsekvenser imellem moderen og barnet? Skal vi afstå fra en sådan symbolsk kannibalisme, ligesom fra den konkrete, hvis det sociale skal holde sammen? Det er måske kun ved at praktisere (symbolsk) kannibalisme, ved i tanken eller fantasmet at nyde den anden uden den andens nødvendige accept og ved at forestille os muligheden af at overskride de sociale forbud, at det sociale overhovedet får eksistens. Kun på denne baggrund bevæger vi os ud over den kristne eller den incestuøse blindgyde.

Sade understregede dette ved i sin litteratur at forsøge at overskride alle forbud og tilintetgøre incest-moderens frugtsommelighed, mens Schmidts afstandtagen til kannibalismen er med til at fastholde myten

om den store moderkrops eksistens og de narcissistiske nydelses-relationer som det sociale forudsætning og egentlige eksistensform. Jeg har derimod i al kærlighed fortæret dele af Schmidts tekst-krop og ladet andre dele uberørte. Det var mig en nydelse, men jeg vil ikke sende resterne på alderdomshjem, men håbe, at der er nok til andres nydelse af Schmidts tekst-krop.

René Rasmussen